

Символите на съединението на Северна и Южна България

К. Гербов 16.07.2009



Съединението на Източна Румелия с Княжество България и Сръбско-българската война през 1885 г.

Разпокъсването на българските земи, наложено с решенията на Берлинския конгрес от 1878 г., поражда стремеж сред българския народ за пълно национално освобождение и обединение. Усилията на първо място са насочени за изграждане и утвърждаване на Княжество България и за защита на българския характер на Източна Румелия. Едновременно с това се мисли и за освобождение и присъединяване към България на Македония и Одринско, останали под турска власт.



Посрещане на княз Александър I и свитата му в Пловдив на 9 септември 1885 г.,
гравюри от „The Graphic“ (10.X.1885) и „The Illustrated London News“ (22.IX.1885).

На 6 септември 1885 г. Източнорумелийското правителство е свалено. В Пловдив е провъзгласено съединението на Източна Румелия с Княжество България. Образувано е временно правителство, което поема управлението на областта до пристигането на българския княз Александър I Батенберг, който се обявява на 8 септември във Велико Търново за княз на Северна и Южна България.¹

Съединението се посреща с ентузиазъм от народа на съединена Северна и Южна България, но е посрещнато враждебно от Русия и съседните балкански държави. Сърбия, която се противопоставя на съединението на Княжество България и Източна

Румелия още от 1881 г., веднага започва да се готви за война и я обявява на 2 ноември 1885 г. След успешни боеве при Сливница, Драгоман, Цариброд и Пирот, под заплахата на Австро-Унгария да се намеси във войната на страната на Сърбия на 16 ноември княз Александър Батенберг прекратява военните действия на българските войски.

След края на Сръбско-българската война и подписването на Букурещкия мирен договор от 1886 г., България и Османската империя постигат споразумение, според което Княжество България и Източна Румелия имат общо правителство, парламент, администрация, армия. Единственото разграничение между двете части на страната, запазено до признаването на независимостта на България през 1909 г., е това, че българският княз е формално назначаван от султана за генерал-губернатор на Източна Румелия, наричана вече Южна България. Като следствие от преформулирането на титлата на българския княз, в следосвобожденската българска хералдика се появява нов герб - на Южна България.

Медалите за участие в Сръбско-българската война от 1885 г.

Първият вид медал (първа емисия) е учреден с указ № 29 на княз Александър I Батенберг от 19 февруари 1886 година. Медалът е с две степени: сребърен и бронзов. Със сребърни медали са награждавани всички военни лица, взели пряко участие в Сръбско-българската война от 1885 г., а с бронзови - „всички, които са били на действителна военна служба от 6 септември 1885 г. до 16 декември 1885 г., и които не са взели непосредствено участие в боевете, но са влизали в състава на войсковите части, отряди и управления”. Награждавани са били и граждани, взели участие във войната, а също и служителите във военните болници.²



Първият медал за участие в Сръбско-българската война от 1885 г. (сребърен и бронзов, вариант с текст на руски език).

Медалът е кръгъл с диаметър 33 мм. Сочи се, че е изработен в Германия. На аверса е изобразен бюст на княз Александър I Батенберг в парадна генералска униформа, окичен с ордени и медали. Портретът съответства на времето, когато е изработен медалът. Тогава българският княз вече е бил с брада, докато в 1879 г. е имал само мустаци. Около образа има надпис изпълнен в два варианта: на руски език, който е по често срещан и на български език, който е значително по-рядък.

Българският текст гласи: **АЛЕКСАНДРЪ I * ПОБЪДОНОСНИЙ КНЯЗЪ БЪЛГАРСКИЙ**. Руският надпис е: **АЛЕКСАНДРЪ I * ПОБЪДОНОСНЫЙ КНЯЗЪ БЪЛГАРИИ**. На реверса е представена богинята на победата Нике, с корона на главата, с разветви коси и дрехи, стъпила върху гърба на летящ орел. В ръцете си тя държи символите на победата: лавров венец в дясната ръка и палмова клонка в лявата. Около двете фигури също има надпис: **ВЪ ПАМЯТЬ НА СЛАВНАТА ВОЙНА ВЪ 1885 ГОД.** - на медала на български език и **ВЪ ПАМЯТЬ СЛАВНОЙ 1885 КАМПАНИИ** - на медала на руски език.

Лентата на медала е петогълна права, червена на цвят, фланкирана със зелени ивици в двата края.

Първият вид медал е изключително рядък. Раздаван е в ограничено количество за кратко време, тъй като е спрял от регентите, поради настъпилите събития през август 1886 г. - детронирането на княз Александър I и последвалата негова абдикация.



Вторият медал за участие в Сръбско-българската война от 1885 г. (сребърен и бронзов).

Вторият вид медал (втора емисия) е утвърден (според някои препотвърден) с регентски указ № 238 от 14 ноември 1886 г. Медалите от тази емисия, които също са в степени сребърен и бронзов, са с диаметър 32 мм. Раздавани са на същия принцип, както и медалите от първата емисия.

Аверсът се състои от два герба - вляво на Северна България (Княжество България) и вдясно на Южна България (бивша автономна област Източна Румелия). Над тях е поставена короната от българския държавен герб, която е от хесенски тип, а околоръст има текст: **АЛЕКСАНДЪР I КНЯЗЪ БЪЛГАРСКИЙ**.

На реверса на медала, върху ленти обвити около релефен лавров венец, са изписани имената на селищата, където е имало големи боеве и български победи във войната от 1885 година: **СЛИВНИЦА, ГОРГУЛЯТА, БРЪЗНИКЪ, ДРАГОМАНЪ, ЦАРИРИБРОДЪ, ПИРОТЪ, ВИДИНЪ**. В средата се чете: **БЛАГОДАРНОВОТО ОТЕЧЕСТВО НА СВОИТЪ ХРАБРИ СИНОВЕ 1885**.



Стоманената матрица за отсичане на втория възпоменателен медал за Сръбско-българската война от 1885 г., съхранявана в Националния Военноисторически музей и патентът за получаване на медала.

Лентата, с която е носен вторият медал, е петобъгълна сгъната, оцветена с четири виолетови и три бели редуващи се ивици. (Лентата на показания на илюстрацията горе медал от НВИМ не отговаря на оригиналните форма и цвят).³

Към медала от втората емисия е даван и патент за връчването му „по заповед на Негово Височество Александър Първи Княз на Северна и Южна България и Главнокомандващ на войската...в памет на войната против Сърбия 1885 г.” Титлата на княза обяснява двата герба. Патентът-грамота е подписван от военния министър и командирът на съответната военна част, към която е принадлежал получателят на медала. Този втори вид медал е сравнително по-често срещан: сочат се за раздадени около 60 000 броя от сребърния и около 30 000 броя от бронзовия. От датите върху патентите разбираме, че неговото раздаване е започнало в средата на февруари 1887 г.

Както се вижда и двата медала не са съвсем наградни, а са се раздавали за някакъв вид участие във войната. Има няколко странни наглед неща, за които нямаме достатъчно данни, за да определим истинската им същност. Например, учудващо е отсичането на първия медал и във вариант с текст на руски език. Та нали след Съединението отношенията между България и Русия са обтегнати? Руснаците даже изтеглят своите офицери от българската армия.

Също не е ясно защо вторият медал, макар и без образа на княз Александър I, все пак носи неговото име? Нали когато регентите издават указ за отсичането на този медал, Батенберг вече е абдикирал?

Медалът за управлението на княз Александър I Батенберг



Герб на княз Александър I Батенберг над входа на мавзолея му в София, 1898 г.

Противоречиви са някои от сведенията за вида на личния герб на княз Александър I. Може би като най-достоверен трябва да се приеме този, който стои над входа на гробницата-мавзолей на княза в София. Гробницата е издигната в 1898 г., а гербът ще да е дело на Хараламби Тачев, който се сочи за художник на украсата на интериора.⁴

В личния архив на Тачев е запазен цветен тържествен герб на княз Александър Батенберг. Представлява испански щит, разделен от сребърен Леополдов кръст на четири полета, с наложен в центъра друг по-малък испански щит. Първото и четвъртото поле на големия щит са червени и в тях е поставен по един изправен и обърнат на дясно златен коронован лъв. Тази композиция е заимствана от герба на България, определен с Търновската конституция. Второто и третото поле са зелени, с разположен в средата им осмоконечен кръст. Значението на този символ, както и цветът на кръста в него не са категорично изяснени.

В наложения щит върху синьо поле е разположен също изправен и обърнат надясно коронован лъв, но с раздвоена опашка, оформен от редуващи се червени и сребърни ивици. Над лъва има сребърна турнирна врата. Това е гербът на принцовете фон Батенберг, чийто представител е и българският княз. Лъвът с двойна опашка е символ на великите херцози Хесен-Дармщадт, от които произхожда бащата на княз Александър I - принц Александър фон Хесен-Дармщадт. След сключения в 1851 г. между него и полякинята Юлия Хауке брак, последната придобива титлата графиня фон Батенберг, а от 1858 г. тя е принцеса фон Батенберг. Децата от брака обаче не могат да наследят бащината си титла и носят тази на майка си. Затова те приемат като фамилен герба на баща си и като отличителен белег за разминаването между титла и герб поставят турнирната врата (такъв знак французите наричат „ламбел“).



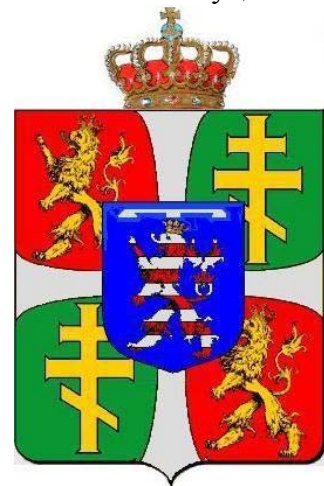
Гербът от архива на Х. Тачев

Големият щит се придържа от два златни лъва, обърнати един срещу друг в профил. Те са стъпили върху червена лента със златен надпис: „Deus vobiscum”, което е латински превод на девиза “С нами бог”. Всичкото това е на фона на червена отвън и бяла отвътре шатра, със златни пискюли и ресни. Над щита и шатрата са поставени златни хесенски корони с диаманти и бисери, подплатени отвътре с червено кадифе.

По всичко изглежда тържественият герб на Александър I Батенберг в архива на Х. Тачев, по който той е работил малкия герб върху мавзолея, е реплика на познатото на хералдиците изображение, публикувано в руското списание „Всемирная иллюстрация” № 538 от 1879 г. Което е приемано за предложение на руснаците за герб на Княжество България. Едва ли обаче въпросният герб е работен в Русия, защото в него короните щяха да бъдат руски княжески, а не хесенски. Руският вариант на герба на Княжество България е поставен върху обложката на оригинала на Търновската конституция.



Фамилиарен герб на Негово Височество Българският Князь Александър I.



Фамилен герб на княз Александър I Батенберг: вляво - черно-бял вариант (оригинал); в средата - цветен вариант (с неизвестен произход); вдясно - малкият герб в едър план (колаж на автора).

Съществува още един, вече отпечатан „Фамилиарен герб на Негово Височество Българският Князь Александър I”, за който се сочи, че е от 1879-1880 г. На това изображение кореспондира цветен вариант с неизвестен произход. Фамилният герб е всъщност гербът от архива на Тачев, с тази разлика, че лъвовете-щитодържатели са с глави обърнати в анфас, имат двойни опашки и държат още и по една пика с българско

национално знаме на върха. На шатрата отгоре има добавени три златни корони, тя е с хермелинова подплата, а лъвовете са стъпили върху златен декоративен орнамент.

Както стана дума, има неизяснени неща в тези, като че ли най-достоверни в черно-бяло и цветово отношение гербове на княз Александър I Батенберг. В показанията в уеб-сайта heraldique-europeenne.org герб има явна грешка, тъй като там Леополдовият кръст е представен като златен.⁵ В някои публикации пък има изказани мнения, че осмоконечния кръст е бил сребърен.

Няма изказано убедително мнение какъв символ е този с кръста върху зелен фон. В heraldique-europeenne.org тотално са се объркали като го изкарват символ на Румелия. По този повод даже са обособили самостоятелен раздел „Roumélie“.⁶ Само че елементи, визиращи и Румелия, се появяват в герба на Батенберг едва след Съединението.

Друго мнение за осмоконечния кръст е, че той символизира православната вяра. Но бил ли е Батенберг кръстен в православна вяра? По-скоро във въпросния символ трябва да виждаме отразено участието на княз Александър Батенберг във войната на православна Русия за освобождение на православна България.



Кокарда „Съ нами богъ“

Осмоконечният кръст се нарича още „руски кръст“. Той е символ на православната църква в източното Средиземноморие, Източна Европа и Русия. Най-горната от трите напречници се нарича *titulus*. Там се е изписвало името или титлата на разпнатия. Най-долната напречница символизира поставката за краката. Тя е наклонена в памет на кръстната смърт на апостол Андрей Първозвани, разпространил християнската вяра в Русия, който бил куц.

Такива кръстове са носили на калпаците си българските опълченци по време на Руско-турската война в 1877-1878 г. Униформата на офицерите пък е била зелена. Осмоконечен кръст е имал и княз Александър Батенберг на калпака си, а куртката на генералската униформа, с която е дошъл в България, също е била зелена. Кръстът присъства и върху възпоменателния настолен медал, отсечен по повод на възшествието на княза на българския престол в 1879 г. Кокардата с осмоконечен кръст е и първата, носена от участниците в българската армия непосредствено след Освобождението.



Княз Александър I (ранна снимка), медалът за възшествието му в 1879 г. и офицер от Българското опълчение.

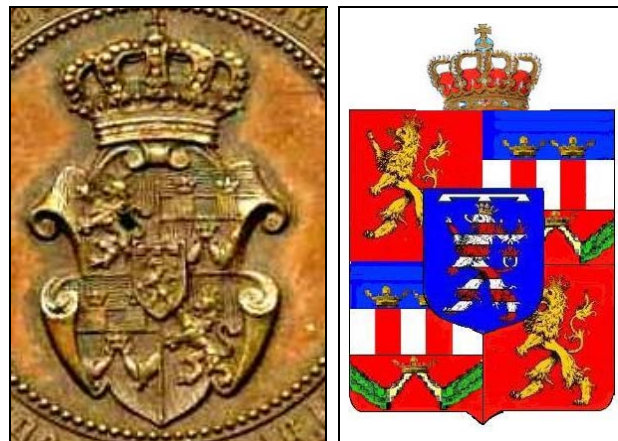
От Русия и големия руски императорски герб е заимстван и девиза „С нами бог“. Освен в латински превод в герба на Александър I, той е изписан на български език на кокарда, също носена от българските военни. На нея е изобразен българският герб с два лъва-щитодържатели. Под герба е девизът „Съ нами богъ“ (виж илюстрацията по-горе).

След края на управлението на княз Александър I Батенберг, се появява още един негов герб. Той има пряка връзка със Съединението и Сръбско-българската война от 1885 г. и носи техните символи. Гербът фигурира върху един рядък настолен медал, отсечен в сребро и бронз. Според непотвърдени сведения има и златен. На едната страна на медала е представен бюст на княз Александър Батенберг и датите: 17. АПРИЛЪ 1879 - 26. АВГУСТЪ 1886. На другата страна е изобразен релефен герб, околоръст с двукръгов текст: АЛЕКСАНДРЪ I ПЪРВИЙ ЦАРСТВУЮЩИЙ КНАЗЪ НА БЪЛГАРИТЪ И ПОБЪДНОСНИЙ ОБЕДИНИТЕЛЪ НА СЪВЕРНА И ЮЖНА БЪЛГАРИА.



Възпоменателен бронзов медал за управлението на княз Александър I, обединител на Северна и Южна България.

От посочването в медала на датата на абдикацията на Александър I се вижда, че също като втория медал за Сръбско-българската война и настолният медал е изготвен след като Батенберг е напуснал България. Вероятно медалът е дело пак на регентския съвет, поел управлението на Съединена България след 26 август 1886 г. Наличието на двете дати в текста - на възшествието и на абдикацията на Александър Батенберг, подсказват, че медалът е отсечен за спомен от управлението на княза-обединител на България.



Гербът на Александър I Батенберг от медала като княз на съединена Северна и Южна България и цветен негов вариант, колаж на автора.

Гербът от медала за „царуването“⁷ на княз Александър I е подобен на неговия личен герб, като полетата с осмоконечния кръст са заменени с изображението, прието за герб на Южна България на втория медал за участие в Сръбско-българската война. От текста около герба се разбира, че той е на „княз Александър I - обединител на Северна и Южна България“. Ще направим обаче уточнението, че не сме сигурни какво е било отношението на самия Александър Батенберг към този герб и признавал ли го е за свой. Все пак на мавзолея му е поставен личният му герб от преди Съединението (?).

Кой е дал идеята за герба на Южна България?

В първите години след Освобождението художникът Николай Павлович рисува с масло върху платно композицията „България, Тракия и Македония, разделени от Берлинския конгрес в 1878 г.“. Алегоричната картина е наричана още „Разделена България“. През 1881 г. тя е тиражирана като литография. Отпечатана е на 1 юли в Свищовската литография на Д. М. Дробняк.⁸



„България, Тракия и Македония, разделени от Берлинския конгрес в 1878 г.“, литография от Николай Павлович, 1881 г.

В разгърнатата като мизансцен от възрожденски театър композиция на Павлович, вече свободната България е представена в центъра чрез фигурата на жена, асоциираща се с античната Атина. Стъпила върху скъсаното и със строшена дръжка знаме на поробителя - с турски полумесец на върха на дръжката и върху платното, тя сияе в своите великолепни антични военни одежди с корона на главата и лента с кръст на врата, наметната с царствена хермелинена мантия. Триумфът и е подчертан с меч, който е вдигнала в едната ръка и с разветият български трибагреник, хванат с другата. До нея гордо реве възрожденският коронован лъв, сякаш слязъл от герба на знамето, където се вижда само част от горния край на щита и короната над него.

На заден план вдясно е Македония с разпуснати дълги коси, облечена в черно и забрадена като в траур. Прекършена и тъжна, тя все още е прикована с окови. Над нея се вее безнадеждно турското знаме. До нея на земята са захвърлени сгънато знаме с кръст на върха, нещо като корона и щит с изобразен на него български тъмен лъв, също коронован.

Вляво Тракия (Източна Румелия), застанала до руините на средновековна стена, е вдигнала призивно ръка и поглед към небето с надежда. В ръката си държи меч, подпира се на щит и е надянала на главата си венец. Нейният байрак също е сгънат, но е подготвен в очакване да бъде развят. Най-важното, което виждаме в случая е изображението върху щита. А то е пак български символ - изправен светъл лъв, с корона.

След приключване на Сръбско-българската война през 1885 г. Николай Павлович отново рисува алегорична политическа картина, позната ни пак в два варианта - живопис с масло и литография. Втората е тиражирана в 1886 г. като е отпечатана в Държавната печатница в София. Композицията е наречена „Съединението на Северна

и Южна България в 1885 г.” Отново за краткост идва и наименованието ѝ „Съединена”, някъде и „Обединена България”.

Трудно е да се каже, кой от двата варианта на „Съединена България” е по-ранен. Днес се прави грешка като цветният вариант се приема за литография. В онова време цветните литографии са били ръчно оцветявани с два или три цвята. И на такава литография не може да се предаде този богат и нюансиран колорит, който притежава оригиналната картина, съхранявана в Националната художествена галерия в София.

Липсата на някои детайли в маслената цветна картина - гербът върху щита, надписите върху лентите, вешци се над знамето и др., подсказват, че тя е недовършена. Изглежда Павлович е започнал да рисува първо нея, а после е създал литографията, вече с много подробности и повече не се е върнал към първия си художествен опит.



„Съединението на Северна и Южна България в 1885 г.”,
картина и литография от Николай Павлович, 1886 г.

Новата картина е по-тясна по формат. Тракия, наименована вече Южна България, стои плътно до по-голямата си сестра Северна България, подслонена под нейната ръка. И двете са облечени в пищни военни униформи и здраво държат меч в дясната ръка. На главата на по-малката сестра освен венец вече има и корона. Под краката им скъсаното знаме със счупена дръжка и виждащите се на него крак и крило на орел (сръбския герб), както и строшените пушка и топ, насочват към отминалата Сръбско-българска война. На щита на по-малката сестра в литографията няма вече лъв, а е изобразен гербът на присъединената към България бивша автономна област, наричана след Съединението Южна България. На лентите, вешци се от върха на знамето, са отбелязани датите на Съединението и края на славната Сръбско-българска война, както и местата на паметните сражения и български победи. Коронованият лъв е заел мястото си на български символ върху знамето. Друг лъв свободно реве долу. Ат. Божков го възприема като „символ на нова, неувяхваща слава”.

Отпечатана само няколко месеца след Сръбско-българската война, литографията „Съединена Северна и Южна България” навлиза успешно в духовния живот на обединена България. Картината се появява по кръчми, училища и кафенета и нейният театрален патос подхранва въображението на разпалените патриоти. Силуетът на заден план на последната поробена сестра - Македония, не остава без отражение. Литографията на Николай Павлович става пример как с една картина на историческа тематика могат да се решат задачи и с актуален, агитационен характер.

Отчитайки факта, че вторият медал за Сръбско-българската война и настолният медал - и двата с герба на Южна България, се появяват не по-рано от началото на 1887 г., а литографията „Съединена България“ на Николай Павлович със същият герб е отпечатана още в 1886 г., то очевидно е, че тя е по-ранна и логично е да се предположи, че гербът върху медалите е заимстван именно от литографията. Голямата популярност на „Съединена България“ очевидно е дала повод изображението, прието в нея за герб на Южна България, да бъде възпроизведено и върху двата медала.



Николай Павлович

От август 1885 г. Николай Павлович се установява в София и започва да строи собствено ателие. В София печата и литографията. Възможно е той да е участвал и в изработването на проектите за медалите. Макар че при тях окончателната дума са имали чуждестранните медалиери, специалисти по хералдика.

Герб на Южна България, а не на Източна Румелия

За Съединението от 1885 г. е любопитен един политико-географски момент, който трябва добре да се подчертае и запомни, защото игнорирането му е причина днес да се тиражират неверни твърдения.

В прокламацията от 6 септември 1885 г. за смяната на управлението в Пловдив и обявяване на състава на Временното правителство се отбелязва: „съобщава се на населението от Областта“. Нито тук, нито в някоя друга част на прокламацията се споменава името на тази област. Просто избягнато е названието Източна Румелия.

На 8 септември 1885 г. във Велико Търново княз Александър Батенберг прочита друга прокламация, в която нещата търпят развитие и уточнение. „С това обявявам на възлюбения ми народ, - четем в прокламацията на Александър I - че на 6-й текущий жителите на Източна Румелия, след като свалиха бившето правителство и избраха временно правителство, провъзгласиха съединението на Източна Румелия с Княжеството и ма избраха единогласно за княз на тази страна. Като имам предвид благото на българският народ и неговото горещо желание за слиянието на двете български държави в една, и за изпълнението на неговата историческа задача, аз припознавам съединението за извършено и имам намерение да се наричам княз на Северна и Южна България“.⁹

Посетилият България в 1888 г. италианец Джузепе Модрич пише по същия въпрос в своята книга „В България след Съединението“:

„Понастоящем София е столицата на обединена България, тоест на същинската България и Източна Румелия. Веднага отбелязвам: за българите не съществува вече Източна Румелия. За тях има само Северна и Южна България. Българската нация включва българи и румелийци без никакво разграничаване или предимство. Българският княз би трябвало да е просто генерал-губернатор на Източна Румелия: всъщност де факто той е неин суверен и господар.“¹⁰

Всички приведени документи и сведения очертават, че българите още от 6 септември 1885 г. престават да приемат наименованието Източна Румелия, заменяйки го с Южна България. Това ще бъде показано и по един несъмнен начин по-нататък, когато се разглеждат пощенските документи, произхождащи от бившата Източна Румелия в първите дни след Съединението.

От тези позиции е необходимо да подчертаем, че гербът изобразен на втория медал за участие в Сръбско-българската война и на възпоменателния медал за управлението на княз Александър Батенберг, трябва да се възприема не като герб на автономната област Източна Румелия, а като герб на съединената Южна България. За

това уточнение трябва да се държи сметка и да не се интерполира този герб назад във времето. Каквато интерполация се прави напоследък в някои новоиздадени книги и в интернет.



На патента, придружаваш втория медал за участие в Сръбско-българската война, изобразените два герба кореспондират с титлата на Александър I: княз на Северна и Южна България.

Отделно стои въпросът доколко този герб е избран правилно. Атанас Божков подчертава, че за литографиите си Николай Павлович прави множество подготвителни рисунки. За тях той се запознал подробно с гравюрите от „Стематографията” на Христофор Жефарович. Копирал и детайли от немски издания с хералдични мотиви, воден от съзнанието, че завършеният вариант на картините ще бъде възприеман не като достоверен исторически разказ, а като „алегория, разбираема за всеки патриот”. Именно от „Стематографията” Павлович трябва да е взел поместения там „Герб на Романия” и го е направил герб на Южна България. (В наименованието на литографията „Съединена България” Николай Павлович също посочва Южна България, а не Източна Румелия или Тракия).¹¹



Гербът на Романия от „Стематография” на Христофор Жефарович, Виена, 1741 г.

„Гербът на Романия” е обяснен в самата „Стематография” с едно четиристишие, поместено непосредствено под герба, и допълнително накрая, в обособения за целта раздел. В последния се споменава, че Романия е наречена така на Новия Рим - царствения град на Константин, т. е. Константинопол.¹² От това пояснение разбираме, че Романия всъщност е Византия. Самите византийци са се наричали ромеи (Ρωμαίοι).

Върху герба е поставена корона с четирилистници, чийто вид е традиционен и за други гербове от „Стематографията”. Щитът на герба е разделен на четири части, по

диагонал с еднакви изображения. Горното дясно и долното ляво хералдично поле е съставено също от две части. В горната част са изобразени две златни корони върху небесносиво поле, а в долната - два червени стълба върху бяло поле. Реципрочните две части на герба представят върху червено поле две ръце - до лакътя със зелени ръкави, държащи златна корона. Както е обяснено в „Стематографията”, ръцете които държат короната, символизират величествения древен Рим и гордата Гърция. С четиристишието под герба пък се подсказва, че двете разделени царства на Рим и Новия Рим ще бъдат свързани от Бог пак в едно.¹³



Герб на Южна България от втория медал за участие в Сръбско-българската война (същото е и изображението върху медала за управлението на Батенберг) и герб на Романия от възрожденската „Стематография”.

Един анализ на същината на герба на Романия показва, че неговото прилагане като герб на Южна България е нееднозначно и неубедително, да не кажем неудачно. Вярно идеята в герба на Романия е също да се представи съединение-обединение на две държавни структури. Същевременно Южна България в миналото е била част от Романия, а и наименованието Румелия идва от там. Не е ясно обаче използвалите герба на Романия като герб на Южна България, коя точно от двете отправни точки визират - политическата или географската.

От хералдична гледна точка гербът на Романия като част от съставния герб на княз Александър, впоследствие и на княз Фердинанд, ги определя като владетели на Византия. Последното е накарало съставителите на материала за историята на българския герб в един руски сайт, да отбележат, че „в някои варианти на българския герб от края на XIX - началото на XX в. се срещат емблеми на исторически области като символи на претенциите към тези територии”. В статията руснаците визират Тракия и Тесалия.¹⁴



Герб на Фердинанд, 1887 г.

Също така в доста мъглявото обяснение за герба на Романия в „Стематографията” се посочва и участието на символи, отнасящи се до Римската империя. Самият герб пък е доста неубедителен относно реалното си битие - имал ли е такава? Интересно, но в „Стематографията” изобщо не е представен истинският символ на Византия - двуглавият орел. По-точно представен е, но в герба на Сърбия.

Макар известно време да участва и в герба на княз Фердинанд, гербът на Южна България не става популярен - нито самостоятелно, нито в комбинация с герба на Княжество България. Като изключим литографията на Павлович, на практика той намира приложение само в личните гербове на българските

князе. Самата администрация на Източна Румелия, станала Южна България, още от първия ден на Съединението се приема за част на единна България, считайки за свой държавния герб на Българското княжество, описан в Търновската конституция.

Автентичните символи на Съединението

Въпреки административната автономия, населението от областта Източна Румелия и след Освобождението продължава да облепва писмата си с турски пощенски марки. Едва през 1881 г., за да избегне надиганият се конфликт вследствие на недоволството на българите, Портата решава да отпечата специални марки за Източна Румелия, които да се различават от общоприетите в Турция. Като основа на изображението на марките са заимствани елементите на турските марки от 1875 г., но допълнително са намерили място надписи на български, гръцки и латински езици с името „Източна Румелия“.



Пощенски марки на Източна Румелия

На 6 септември 1885 г. Източна Румелия е съединена с Княжество България под името Южна България. Турските чиновници са изгонени от бившата автономна област. Образувано е временно правителство начело с д-р Георги Странски. Още от първия ден на своето съществуване, вземайки мерки срещу евентуално настъпление на турски войски, то започва бързо да урежда и самостоятелното българско управление. Пощенската администрация на бившата автономна на Турция област постепенно настройва работата си под разпореждането на Дирекцията на пощите и телеграфите в София.

В деня на Съединението пощенските и телеграфните връзки както вътре в Източна Румелия, така и тези с Княжеството и с чужбина са прекъснати, но още на следващия ден е издадена заповед да бъдат възстановени, за да не се предизвика недоволството на Великите сили и да възникнат нежелателни международни конфликти. Тъй като границата с Турция е затворена, пощата за чужбина минава през София, а за Турция тя е насочвана през Казанлък и Габрово за Варна и от там по море за Истанбул.

По отношение на писмовната кореспонденция (затворени писма и отворени пощенски карти) най-първо възниква сериозният въпрос за франкирането ѝ (облепването с марки с необходимата съгласно тарифата стойност). В този момент в Южна България пощите разполагат само с източнорумелийски марки. Използването им обаче е преценено от съединистите като неприемливо. На марките освен непопулярното вече наименование „Източна Румелия“ е изписано още и „Отоманска империя“, и е изобразен турският полумесец.

В тази обстановка заповедта на временното управление към пощенската администрация в Пловдив е частната кореспонденция за чужбина да се изпраща без облепени върху нея марки, наричани тогава тимбри. Докладвайки за изпълнението на заповедта още същия ден - 7 септември 1885 г., инспекторът на пощите в Пловдив

Йордан Михайлов пита с писмо № 6 председателя на временното управление д-р Странски: „Ще заповяда ли да си служим със съществуващите тимбри за областта съединена с Княжеството и нужно ли е да се притисне върху тимбрите за временно служене някой отличителен знак или да си останат така?“¹⁵

Председателят Странски намира за положително предложението на пощенския инспектор и на 8 септември 1885 г. изпраща до него свое писмо № 102 (или 122) с краткия текст-съгласие: „В отговор на писмото ви № 6 съобщава Ви се да си служите със съществуващите тимбри, като се маркират с особен знак“.

Й. Михайлов изглежда е мислил за нещата предварително и още същия ден поръчва на пловдивския гравьор Дзака да изработи печат, изобразяващ изправен на задните си крака лъв, обърнат надясно. Това е широко известното сред филателистите „лъвче“, което е взето от изображението на пощенските марки, които се употребяват по това време в Княжество България. На тези марки е изобразен лъвът от герба на Княжеството. Странски не уточнява в писмото си какво да е съдържанието на особения знак, но едва ли Михайлов самолично е решил вида му. Освен писмено, изглежда е имало и устно висшестоящо съгласие за фигурата в знака. Едва ли помещенията на пощата в Пловдив и на Временното правителство са се намирали далеч едно от друго.



Марка на Княжество България (първата вляво) и марки на Източна Румелия с печат „лъвче“ .

Печатът с лъвче е готов на 9 септември сутринта и след обяд на пощата постъпват първите марки с „лъвчета“. Контролът по надпечатването е възложен на пощенския чиновник Брадински, но работата върви бавно. Михайлов се сеща да поръча изработването на втори печат, също с лъвче, за да може по-скоро новите марки да бъдат разпратени по пощенските станции на областта.



Този уникален документ с проектите за печатите с лъвче и текст „Южна България“ се съхранява от филателиста Л. Константинов, живеещ в САЩ.

употребяват други марки, писмата да се считат нефранкирани и да се таксуват. 21.X.1885 г.” Датата е на писмото, което е получено в Австро-Унгария от Берн и е по нов стил. По стар стил тя е 9.X.

Пощите в Южна България изглежда са разбрали за недоволството на чуждите пощенски администрации по-рано и вероятно първият протест срещу надпечатките „Южна Румелия” е дошъл от Турция. Затова още на 18 септември до всички телеграфо-пощенски станции в Южна България е изпратено окръжно разпореждане: „Служете си за двете Българияи с тимбрите, отпечатани с лев, а тези без лев имайте на съхранение”.

На 27 септември 1885 г. телеграфо-пощенското управление на Южна България в Пловдив известява всички подчинени му станции и подвижни пощенски служби: „в съответствие с писмото на Княжеския комисар, от 1 октомври т. г. се въвежда употребата в Южна България марките на Северна България”. На 30 септември следва ново окръжно на управляващия И. Стоянович: „От утре нататък всичките Румелийски тимбри с лев или без лев падат и няма да ги приемате никак”.



Изображенията на четирите печата, с които са надпечатвани марките на Източна Румелия, за да бъдат превърнати в марки на Южна България.

Последният документ от историята на реалните символи, които са използвали дейците на Съединението, за да покажат политическата промяна настъпила в атономната област Източна Румелия, е един акт със следното съдържание:

„Днес, тридесети септември хиляда и осемстотин и осемдесет и пета година, в присъствието на завеждащия телеграфо-пощенското управление И. Стоянович, инспектора при същото управление Й. Михайлов, контролора В. Бачеваров, началника на телеграфа на пловдивската железопътна станция А. Митов, секретаря на управлението Н. Зарзов и журналиста Н. Виеста, се развалиха четирите печата (двата с „лев” и двата с „лев” и надпис „Южна България”) направени за отбелязване на тимбрите, които се употребяваха от 7 до 30 включ. септември 1885 г., за което се състави настоящият акт.” (Началният ден е отбелязан погрешно „7” вместо „9”).

Казано бе, че съединистите-пощенци от Южна България са искали с надпечатаното лъвче източнорумелийските марки да заприличат на тези на Княжество България. Крайният резултат обаче е удивителен: на практика имаме символичен израз на довършването на започналата през Възраждането борба за национално освобождение на българите. Символът на тази борба е бил лъвът от „Стематографията”. Имащи същото изображение, надпечатките „Южна България” директно кореспондират с изображенията на знамената на участниците в Априлското въстание в 1876 г.: на марките българският лъв е върху турския полумесец!

Че след Съединението администрацията на Южна България се е възприемала като част от една обща България и изобщо не е мислила за някакъв герб собствено за областта, се вижда от един етикет, който е отпечатан във формата на пощенска марка. На него няма отбелязана стойност. Вероятно е служел за запечатване на някакъв вид пратки. На етикета в



дъговиден надпис „Южна България” е поставен официално приетият герб на Княжество България.

Съвременният символ - Паметникът на Съединението в Пловдив

Паметникът на Съединението, издигнат в Пловдив, е една от немалкото недомислици в българската мемориална монументална скулптура от времето на социализма. Представлява внушителна 12-метрова фигура, дело на скулптора Величко Минев. Паметникът е създаден през 1985 г., в чест на 100-годишнината от съединението на Източна Румелия с Княжество България. Според публикувани в интернет коментари, фигурата представя Майката-Родина с лавровия венец на победата в ръце, а крилете в полет, символизиращ двете части на България, разделени в 1878 и обединени в 1885 г.



Паметникът на Съединението в Пловдив (в средата), детайл от реверса на първия медал за Сръбско-българската война (вляво) и детайл от герба на Романия (вдясно).

Всъщност съвсем видно е, че съзателят на паметника в Пловдив, вероятно и с помощта на консултант, е избрал за символи елементи от двата медала за участие в Сръбско-българската война. „Майката-Родина”, „крилете в полет” и лавровия венец директно кореспондират с богинята, носена от летящ орел от първия медал. Двете ръце държащи венета, пък донякъде могат да се асоциират с двете ръце, държащи корона в герба на Южна България от втория медал.

На практика обаче се е получило разминаване на истинската символика от медалите с реално представената на паметника. И това идва от непоставянето на корона на последния. Било на главата на „Майката-Родина” - за да представлява тя нещо повече от една обикновена жена, било вместо вдигнатия венец - за да се подчертае представата за държавност. В хералдиката короната е символ както на власт, така и на независимост. На българската корона има и кръст на върха.

Не е отчетено и присъствието на крилете, на които се носи „Майката-Родина”. Този момент - присъствието на орел в композицията, не е обмислен и в първия медал за Сръбско-българската война и може би затова е спряно раздаването му. Защото орел има и на герба на Сърбия!

В литографията на Павлович сръбското знаме с орела е стъпкано в краката на двете Българии-победителки. Това е резултатът от Сръбско-българската война. Затова никак не върви орел да бъде съпричастен с победата на Майката-Родина, както е на Паметника на Съединението в Пловдив. Така той може да се възприема по-скоро като паметник на българо-сръбската дружба.

С вдигнатите си коси женската фигура от Паметника на Съединението досущ прилича на фигурите от паметника на нос Калиакра, наречен Портата на четиридесетте девойки. Този паметник също е политически. Девойките от Калиакра се хвърлят в морето, за да не попаднат в ръцете на османските поробители. И косите им са вдигнати защото девойките са изобразени в момента на скачането в морето.



Детайли от паметниците в Пловдив (първа и трета снимка) и Калиакра (втора и четвърта).

Последният факт веднага ни дава възможност да констатираме в Паметника на Съединението едно несъобразяване с действителността. Няма как, ако фигурата стъпила на крилете, лети или се спуска стремително надолу и въздушната струя е вдигнала косите на женската фигура вертикално нагоре, полите и да стоят загърнати (справка първият медал за Сръбско-българската война). Величко Минев не се е съобразил с действащите закони на аеродинамиката. Скулпторът на паметника на Калиакра изглежда е имал реална визия за действието на физическите закони и предвидливо е съблякъл девойките, иначе трябваше да ги изобрази не с вдигнати коси, а с вдигнати поли.

Вместо да залагат на яловата социалистическа символика пловдивчани преди време можеха да постъпят по-рационално и просто да отлеят в бронз централната фигура от литографията на Николай Павлович. На нея също има персонификации, но има и лъв, и корона с кръст - все символи на българската държавност. И днес могат да се поправи несполуката като се замени венецът в Паметника на Съединението с корона. Търновчани наскоро сложиха короната на паметника на Майка-България в града. Могат да го сторят и в Пловдив..

Бележки

1. Прокламация на княз Александър Батенберг до българския народ от 8 септември 1885 г. В: Българската държавност в актове и документи, С., 1981, с. 266.
2. Сведенията за медалите са взети от: Веселин Донков. Български ордени и медали (каталог). С., 2001, с. 149-150; и сайта www.pridvorni.blog.com.
3. виж в militarymuseum.bg: [Колекционна зала „Български отличия“](#).
4. Николай Труфешев. Монументалните изкуства и архитектурата в България. С., 1968, с. 86-87.
5. виж в heraldique-europeenne.org: [Armes des Souverains](#).
6. виж в heraldique-europeenne.org: [Roumélie orientale](#).
7. в Търновската конституция за държавния глава на Българското княжество е приета формулировката „царствующий княз“.
8. Атанас Божков. Българско изобразително изкуство. С., 1988, с. 384-385.

9. виж бел. 1.
10. Джузепе Модрич. В България след Съединението. С., 2009, с. 25.
11. Атанас Божков, пак там.
12. Христофор Жефарович. Стематография (факсимилно издание). С., 1986, л. 36б-37а.
13. пак там, л.19б.
14. [История девизов, гербов и флагов Болгарии](http://www.devizrossii.ru). (www.devizrossii.ru.)
15. Сведенията за марките на Южна България са взети от: Иван Костов. Провизорните надпечатки на Южна България. В: Сп. Филателен преглед, бр. 3, 1983.